

İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI KONULU "UFUK", "TOPRAK ANA" VE "İKİ KASIM BİN DOKUZ YÜZ KIRK ÜÇ" ROMANLARINDA KAHRAMAN KADIN TIPLERİ

Mamatkulov Pulat Shavkat ugli

Yakın doğu dilleri anabilim dalı öğretim görevlisi

Semerkant devlet Yabancı diller enstitüsü

polatmamatkulov1994@gmail.com

Özet. İkinci Dünya Savaşı birçok Türk ülkelerinin hayatını derinden etkilemiştir. Makalede İkinci Dünya Savaşı yılları ve savaş sonrasındaki zorlu yaşam tarzını anlatan Özbek, Kırgız ve Karaçay-Malkar edebiyatındaki birer eser konu alınmıştır. Makalenin kapsamı, Özbek yazarı Seid Ahmet'in 1964'te kaleme aldığı "Ufuk", Kırgız yazarı Cengiz Aytmatov'un "Toprak Ana", Karaçay-Malkar edebiyatının önemli isimlerinden Halimat Bayramuk'un "İki Kasım Bin Dokuz Yüz Kırk Üç" eserlerinden ibaret olmuştur. Makalede bu eserler kadın kahramanlar açısından incelenmiştir.

Anahtar kelimeler: savaş, kahraman kadın, Türk dünyası, cephe ardı

İKİNCİ JAHON URUSHI MAVZUSIDAGI "UFQ", "MOMO YER" VA "İKİNCİ NOYABR BIR MING TO'QQIZ YUZ TO'QSON UCH" ASARLARIDA QAHRAMON AYOL OBRAZI

Mamatqulov Po'lat Shavkat o'g'li,

Samarqand davlat Chet tillar instituti

Yaqin sharq tillari kafedrasining o'qituvchisi

Annotatsiya. Ikkinchi Jahon urushi ko'plab turkiy xalqlarning hayotiga chuqur ta'sir ko'rsatgan. Ushbu maqolada Ikkinchi Jahon urushi yillari va urushdan keyingi og'ir turmush tarzini tasvirlovchi o'zbek, qirg'iz va qaraçay-malqar adabiyotidan olingan asarlar tahlil qilingan. Maqolaning qamrovi o'zbek yozuvchisi Said Ahmadning 1964-yilda yozgan "Ufuk", qirg'iz yozuvchisi Chingiz Aytmatovning "Ona yer", qaraçay-malqar adabiyotining taniqli yozuvchilaridan biri Halimat Bayramukning "Ikkinchi noyabr, bir ming to'qqiz yuz qirg'uch" asarlaridan iborat. Ushbu maqolada yuqorida tilga olingan asarlar ayol qahramonlar nuqtayi nazaridan tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: urush, qahramon ayol, turk dunyosi, front orti.

ОБРАЗ ГЕРОИЧЕСКОЙ ЖЕНЩИНЫ В ПРОИЗВЕДЕНИЯХ НА ТЕМУ ВТОРОЙ МИРОВОЙ ВОЙНЫ: «ГОРИЗОНТ», «МАТЕРИНСКОЕ ПОЛЕ» И «ВТОРОЕ НОЯБРЯ ТЫСЯЧА ДЕВЯТЬСОТ ДЕВЯНОСТО ТРИ»

Маматкулов Пулат Шавкат угли,

преподаватель кафедры Ближневосточных языков

Самаркандский государственный институт иностранных языков

Аннотация. Вторая мировая война глубоко повлияла на жизнь многих тюркских народов. В данной статье рассматриваются произведения узбекской, киргизской и караево-балкарской литературы, описывающие тяжелый быт во время и после войны. В рамках статьи анализируются произведения: «Уфук» (1964) узбекского писателя Саида Ахмада, «Материнское поле» киргизского писателя Чингиза Айтматова и «2 ноября 1943

года» одной из видных представительниц карачаево-балкарской литературы Халимат Байрамуковой. Эти произведения изучаются с точки зрения женских персонажей.

Ключевые слова. Война, героическая женщина, тюркский мир, тыл.

HEROIC FEMALE CHARACTERS IN THE NOVELS "UFUK", "TOPRAK ANA", AND "İKİ KASIM 1943" ABOUT THE SECOND WORLD WAR

Mamatkulov Pulat Shavkat ugli,

lecturer at the Department of near eastern languages
Samarkand state institute of foreign languages

Abstract. World War II deeply affected the lives of many Turkic nations. This article focuses on one work from Uzbek, Kyrgyz, and Karachay-Balkar literature that depicts the hardships of life during and after the war. The scope of the article includes the Uzbek writer Seid Ahmet's *Ufuk* (1964), the Kyrgyz writer Chingiz Aitmatov's *Mother Earth*, and one of the significant works of Karachay-Balkar literature, Halimat Bayramuk's *November 2, 1943*. These works are analyzed in terms of their female protagonists.

Keywords: war, heroic woman, Turkic world, home front.

İkinci Dünya Savaşı, birçok ülke gibi Sovyetler Birliği'ne bağlı Türk halkları üzerinde de derin izler bırakmıştır. Savaşın yol açtığı yıkım, edebiyata da yansımış ve pek çok yazar bu konuyu eserlerinde işlemiştir. Özbek yazarı Said Ahmet'in *Ufuk*, Kırgız yazarı Cengiz Aytmatov'un *Toprak Ana* ve Karaçay-Malkar yazarı Halimat Bayramuk'un *İki Kasım Bin Dokuz Yüz Kırk Üç* romanları, savaşın halk üzerindeki etkilerini anlatan önemli eserlerdendir.

Bu eserlerde savaş döneminde halkın çektiği sıkıntılar, cephedeki askerlerin tehlikeli yaşamı ve sürgün edilen toplulukların trajedileri gözler önüne serilmektedir. Özellikle Sovyetler Birliği'nde erkeklerin cepheye gönderilmesiyle, geride kalan kadın ve yaşlıların ağır şartlar altında çalışmak zorunda kalmaları edebiyatta sıkça işlenen bir tema olmuştur.

Bayramuk'un *İki Kasım Bin Dokuz Yüz Kırk Üç* romanı, Karaçay Türklerinin sürgün edilme sürecini anlatmaktadır. 2 Kasım 1943 gecesi, NKVD askerleri Karaçay halkına evlerini terk etmeleri için yalnızca iki saat süre tanımış ve onları bilinmeyen bir geleceğe sürüklemiştir. Bu roman, Sovyetler Birliği döneminde Türk halklarının yaşadığı trajedilere ışık tutmaktadır.

Said Ahmet'in *Ufuk* romanı da savaş yıllarında cephe gerisindeki çiftçilerin azmini anlatan önemli eserlerden biridir. Bu roman, *Kırk Beş Gün*, *Hicran Günlerinde* ve *Ufkun Eşiğinde* adlı üçlemenin bir parçasıdır ve savaş öncesi ve sonrası yaşanan değişimleri gözler önüne sermektedir.

Romanlarda Kadın Kahramanların Rolü ve Savaşın Etkileri

Savaş dönemlerinde toplumsal yapının değişimine ışık tutan romanlar, genellikle bireylerin yaşadıkları zorlukları ve toplumsal travmaları merkeze alır. Bu çalışma, "Ufuk", "Toprak Ana" ve "İki Kasım Bin Dokuz Yüz Kırk Üç" romanlarındaki kadın kahramanların savaşın etkisi altındaki yaşamlarını incelemektedir.

"Ufuk" Romanı ve romanda Kadın Kahramanlar

Emek ÜŞENMEZ Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisindeki "Modern Özbek Edebiyatı" adlı makalesinde Seid Ahmet'in usta bir yazar olduğunu vurgulayarak *Ufuk* romanında savaş ve savaş sonrasının güzel bir şekilde kaleme alındığını, bu eser bir üçleme, yani üç kitaptan oluştuğunu söylüyor. [4,147 b.].

"Ufuk" romanının "Kırk Beş Gün", "Hicran Günlerinde" ve "Ufkun Eşiğinde" bölümlerinde, savaş dönemindeki kadınların karşılaştıkları zorluklar öne çıkmaktadır. "Kırk Beş Gün" bölümü, Büyük Fergana Kanalı'nın kazımı sırasında kadınların zorla çalıştırılmasını anlatır. "Hicran Günlerinde" bölümü ise, savaşa giden erkeklerin ardında bıraktıkları kadınların hüznü dolu yaşamlarını merkeze alır. Bu bölümde, savaşa giden Tursunbay'ın, kaçak yaşamak zorunda kalması ve annesi Cennet teyzenin bu süreçte yaşadığı acılar betimlenmektedir.

Roman, savaşın, kadınların aile yapılarını ve psikolojilerini nasıl derinden etkilediğini gözler önüne sermektedir. Dul kalan kadınların, nişanlısından ayrılan genç kızların ve savaşta eşlerini kaybedenlerin hayata tutunma mücadelesi roman boyunca öne çıkmaktadır.

Romanda aylarca kanal işinde çalıştırılan, savaş yıllarındaki zor yaşam tarzında ailesi ve vatani için tüm işleri kendisi yapmak zorunda kalan ve hatta bu yaşam tarzına dayanamayıp hayatını kaybeden kadınlar konu edinmiştir.

"Toprak Ana" Romanında Kadının Konumu

Cengiz Aytmatov'un "Toprak Ana" romanı, savaşın cephe gerisindeki etkilerine odaklanmaktadır. Romanın ana karakterlerinden biri olan Aliman, eşini cephede kaybettikten sonra ciddi toplumsal baskılarla karşılaşmış, zorla tecavüz edilmiş ve bu olay neticesinde yaşamını yitirmiştir. Aynı gün dul kalan Tolganay Ana ve Aliman'ın savaş nedeniyle yaşadıkları acılar, romanın temel trajik unsurlarından birini oluşturur.

Roman, savaşın sadece cephede yaşanan bir olay olmadığını, geride kalan insanların da savaşın acılarını derinden hissettiğini göstermektedir. Bu bağlamda, kadın kahramanların fedakarlıkları, dayanıklılıkları ve toplumsal rollerinin dönüşümleri romanda merkezi bir yer tutmaktadır.

Bu eserde savaşta üç çocuğu ve eşini kaybeden ananın köylülerden topladığı buğdandan bir avuç bile kendisine bırakmadan cephedeki askerlere göndermesi, kahraman ananın karakterini okuyucunun önüne açıkça koymaktadır. [2,147 b.].

Eser kahramanı Tolganay Ana'nın dilinden yazar o dönem şartlarını řu şekilde açıklıyor: *"İki gün sonra Aliman'ı gömdük. Geleneklerimize göre bir kadın, ölüyü gömmek için mezarlığa gidemez, bu işi erkekler yapar. Ama ben gittim ve kimse bir şey diyemedi. Çünkü bizim evde erkek yoktu. Aliman'ın mezarına, mezar çukurunun dibindeki kazanağa kendim yerleştirdim, üzerine ilk toprağı ben attım."* [1,114 b].

"İki Kasım Bin Dokuz Yüz Kırk Üç" Romanında Kadın Kahramanlar

Karaçay Türklerinin II. Dünya Savaşı sürecinde maruz kaldıkları sürgün ve eziyetler bu romanda anlatılmaktadır. Sürgün sırasında Majay adlı bir kadın ölümle karşı karşıya kalırken, Halimat tifüs salgını nedeniyle hayatını kaybeder. Gokka adlı kadın ise iki evlilik yapmasına rağmen mutlu olamamış, nihayetinde ata topraklarına geri dönse de hüznü dolu bir hayat sürmeye devam etmiştir. Bu durum bir araştırmada şöyle açıklanır: "Ailesini tamamen kaybettikten sonra Gokka, Aslan'ı ararken Kazak, Kırgız coğrafyasında sürgün edilen insanların dramını tekrar tekrar yaşar" [3,145 b].

Roman, sürgün ve savaş koşullarının kadınlar üzerindeki etkilerini çarpıcı bir şekilde gözler önüne sermekte ve savaşın sadece cephede değil, toplumun her kesiminde yarattığı yıkımı vurgulamaktadır.

Romanlarda kasın kahramanların ortak yönleri

Ele alınan romanlarda olaylar ağırlıklı olarak cephe gerisinde gelişmektedir. Toprak Ana romanının başkahramanı Tolganay, yaşadığı acıları toprağa anlatır. Oğlunun savaşta ölmesiyle dul kalan gelini yanlış bir ilişkiye girer ve doğum sırasında hayatını kaybeder. Doğan çocuğun, Canbolat'ın, biyolojik babasını bilmemesi ve kendisini bir kahramanın oğlu sanarak büyümesi, Tolganay için ağır bir yük olur. Onun için her gün hüznüyle geçerken, savaşın getirdiğı yıkım pek çok kadının hayatına benzer bir trajedi bırakmıştır.

Orta Asya geleneklerine göre kadınlar cenaze merasimine katılamazken, Toprak Ana romanında Tolganay, gelinini mezara kendi elleriyle yerleştirmek zorunda kalır. Yazar, bu sahneyi Tolganay'ın dilinden aktararak, geleneklere rağmen kadının yaşadığı zorunlu dönüşümü ve çaresizliği vurgular. Roman, savaşın ve Sovyet rejiminin kadınlara yüklediğı ağır sorumlulukları gözler önüne serer.

Benzer bir trajedi Ufuk romanında da görülür. Tek oğlunun savaş nedeniyle uzağa gitmesi ve onun yokluğuna dayanamayan Cennet Ana'nın hastalanarak ölmesi, savaşın anneler üzerindeki yıkıcı etkisini yansıtır.

Halimat Bayramuk'un İki Kasım Bin Dokuz Yüz Kırk Üç romanında ise Majay ve Habiyyat çiftinin iki çocuğu cepheye gider. Oğulları Harun'un Almanlara karşı savaşıırken öldüğünü öğrenen aile, büyük bir acıya sürüklenir. Kızları Gokka'nın savaştan dönmesi ise yaşanan kayıpların hüznünü hafifletmeye yetmez.

İncelenen romanlardaki kadın karakterler, savaşın yıkıcı etkileriyle karşı karşıya kalmış, ağır iş yükü ve sevdiklerinin kaybıyla yaşam mücadelesi vermiştir. Ortak nokta, bu kadınların savaşla birlikte mutluluğu yitirmesi ve hayatlarının geri dönülmez şekilde değişmesidir.

Ele alınan romanlar, farklı coğrafyalarda geçen ancak ortak bir temayı işleyen edebi eserlerdir. Toprak Ana Kırgız halkının, Ufuk ise Özbek toplumunun savaş yıllarındaki yaşamlarını anlatırken, İki Kasım Bin Dokuz Yüz Kırk Üç romanı Karaçay-Malkar halkının sürgün yıllarına odaklanmaktadır. Savaşın yıkıcı etkileri yalnızca bu toplumlarla sınırlı kalmamış, Sovyetler Birliği'ne bağlı tüm ülkelerde benzer acılar yaşanmıştır.

1939-1945 yılları arasında süren İkinci Dünya Savaşı, Almanya'nın Sovyetler Birliği'ne beklenmedik bir saldırıda bulunmasıyla yeni bir boyut kazanmış ve savaş Orta Asya'daki halkları da derinden etkilemiştir. Sovyetler Birliği'ne bağlı Türk halkları, savaşın yükünü ağır şekilde taşımış; tarımsal üretimlerinin büyük bir kısmı cepheye gönderilmiş, hayvancılık ciddi kısıtlamalara maruz kalmıştır. Erkekler zorunlu olarak cepheye gitmiş, geride kalan kadınlar ve çocuklar açlık ve ağır iş koşullarıyla mücadele etmek zorunda kalmıştır.

Bu çerçevede, İki Kasım Bin Dokuz Yüz Kırk Üç romanı yalnızca savaş sürecini değil, aynı zamanda Karaçay-Malkar halkının savaş sonrası sürgün yıllarını da ele almaktadır. Romanın başkahramanı Gokka, 14 yıl süren sürgün hayatının zorluklarına tanıklık etmektedir. Olay örgüsü, savaş öncesinden başlayarak savaş ve sürgün dönemlerini kapsamaktadır.

Genel olarak, bu romanlarda savaşın toplumsal yapıyı nasıl şekillendirdiği ve özellikle kadınlar üzerindeki etkileri ön plana çıkmaktadır. Sovyetler Birliği'ne bağlı halkların yaşadığı trajediler, bireysel hikâyeler üzerinden evrensel bir boyut kazanarak savaşın yıkıcılığını edebi bir çerçevede gözler önüne sermektedir.

Sonuç. "Ufuk", "Toprak Ana" ve "İki Kasım Bin Dokuz Yüz Kırk Üç" romanlarının yazılmasına neden savaşın insanoğluna getirdiği zorlukları ve o çağın dehşetini okuyuculara aktarmak olmuştur. Seid Ahmat, Halimat Bayramuk, Cengiz Aytmatov da savaş yıllarını bizzat yaşamış yazarlardır. Onlar da bu savaş yüzünden yakınlarını kaybeder, çevresindeki insanların hüznünlü günlerinde yanlarında olurlar. Özbekistan ve Kırgızistan'ın başına gelenleri anlatan "Ufuk" ve "Toprak Ana" ve Karaçay Malkarların sürgün yıllarını anlatan "İki Kasım Bin Dokuz Yüz Kırk Üç" romanlarının esasında diğer kahramanlarla birlikte kadınların kahramanlıkları da kaleme alınmıştır. Romanlarda daha çok cephe ardının anlatılması, cephe ardındaysa kadınların ön planda olması bu romanların baş kahramanlarının kadın olmasını gerektirmiştir.

Kaynakça:

1. Aytmatov, C. *Toprak Ana*, 2006. İstanbul.
2. Durukoğlu, S., Yurttaş, Z. *Bir düzyazı ağılatısı/ağıdı olan Toprak Ana romanını çözümleme denemesi* 2016. Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi (AKRA Journal). 127-141.
3. Üşenmez, E. "Modern Özbek Edebiyatı". 2011 Samsun 115-170.
4. Türk, E.B. *Halimat Bayramuk'un İki Kasım Bin Dokuz Yüz Kırk Üç romanına Sosyolojik açıdan bir yaklaşım*, 2015. Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi. 139-152.

İnternet kaynakları:

1. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sutad>
www.sosyalarastirmalar.com